

FAYNIA WILLIAMS, UN REGIZOR CARE MERGE ÎNTOTDEAUNA ÎNAINTE

Pe 12 aprilie a avut loc la București o dublă premieră: Teatrul Național din Craiova a prezentat spectacolul *Frații întru Karamazov* de Richard Crane, după romanul lui Dostoevski, în regia Fayniei Williams. Dublă premieră, pentru că Faynia Williams este primul regizor britanic invitat în România să pună în scenă o piesă în limba română, cu actori români.

Lăsînd deoparte faptul că noi, bucureștenii, am pierdut de această dată trenul, rămîne bucuria evenimentului.

Dar cine este Faynia Williams?

Absolventă a Academiei Regale de Artă Dramatică, Faynia Williams este regizor și scenograf, Vicepreședinte al Asociației regizorilor din Marea Britanie, membru în Comitetul Executiv al Federației regizorilor audio-vizualului, membru al Consiliului Institutului Internațional de Teatru.

Înainte de a fi regizor a încercat mai multe profesii și, după cum spunea Linda Blandford într-un articol din "The Guardian", "ai sentimentul, în ceea ce o privește, că îmbrățișează orice-i aduce viața, bun sau rău, și, mai presus de toate, că întotdeauna merge înainte".

A fost actriță și a jucat sub îndrumarea unor regizori renumiți ca Harold Pinter, Clifford Williams, Elyah Moshinsky, a jucat în filme TV și producții MGM. Cariera sa de actriță a luat sfîrșit la New York: "A fost minunat să mă plimb în Cadillac-uri, dar cînd mi s-a spus că trebuie să-mi îndrept nasul, dinții și părul, mi-am dat seama că nu asta voiam", mărturisește Faynia Williams.

Cariera de regizor i-a fost de la început marcată de activitatea în teatre cunoscute: Oxford Free Theatre, Tron Theatre Glasgow, Brighton Theatre, Royal Court, Young Vic. A montat spectacole în SUA, URSS, Suedia și Australia. Strădaniile regizorale i-au fost răsplătite de opt premii înțîl la Festivalul de teatru de la Edinburgh; de două ori i s-a acordat titlul de cel mai bun regizor al anului de către criticii din Londra, pentru *Frații Karamazov*.

Acest din urmă spectacol a fost creat pentru ediția 1981 a Festivalului de la Edinburgh, în premieră mondială, și a avut un extraordinar succes de casă.

FRAȚI ÎNTRU KARAMAZOV de Richard Crane, după Dostoevski • Traducerea: Daniela Mișcov • Teatrul Național din Craiova • Data premierei: 12 aprilie 1991 • Regia și scenografia: Faynia Williams • Distribuția: Ilie Gheorghe (Dmitri), Tudor Gheorghe (Ivan), Angel Rababoc (Alioșa), Valentin Mihalăi (Smerdiakov).

Punctul de pornire în scrierea piesei a fost afirmația lui Dostoevski, dintr-o scrisoare către fratele său, că întregul roman poate fi văzut prin ochii celor patru frați. Ceea ce l-a făcut pe Richard Crane să scrie o piesă doar pentru patru personaje, cei patru frați, fiecare însă interpretînd, alternativ, mai multe roluri.

Faynia Williams s-a apropiat și a pătruns în profunzime spiritul literaturii ruse încă din timpul cînd își scria teza despre "Teatrul constructivist rus" la Universitatea din Oxford. Pentru Dostoevski are o adevărată pasiune, universalitatea scrierilor lui, problemele omenești mereu actuale dezbătute au atras-o în chip aproape magic. După propria-i mărturisire, romanele lui Dostoevski sînt foarte teatrale, ritmul și dialogurile sînt ca acelea ale unei piese de teatru, cel mai bun exemplu fiind "Crimă și pedeapsă", pe care îl compară cu o tragedie grecească.

Ceea ce merită menționat, însă, este faptul că spectacolul pregătit la Teatrul Național din Craiova nu seamănă cu cel produs în 1981, aproape totul este re-creat, și aceasta este important în teatru, spune Faynia Williams. Și scenografia, element indispensabil pentru înțelegerea piesei, este, în spectacolul Naționalului craiovean, diferită, și datorită condițiilor în care se face teatru în România.

Ce-ar mai fi de spus în încheiere?

Poate doar că Faynia Williams nu este la prima sa vizită în România, că a călătorit mult prin țară și că a văzut spectacole, că a cunoscut oameni și locuri și că a început să iubească România.

Teatrul românesc a impresionat-o profund și, în ciuda actualului moment de stază, este foarte diferit de toate experiențele din Europa de Est și Centrală: are un caracter foarte puternic, foarte internațional și, cu toată izolarea de pînă acum, este universal, crede Faynia Williams. Este însă timpul pentru a se face auzit și cunoscut. De altfel, Marea Britanie începe să cunoască teatrul românesc. A fost *Hamlet*, vor fi *Visul unei nopți de vară* și *Ubu Rex*.

Și speră că lista nu se va încheia aici!

■ CRISTINA TACHE

UN ESEU DESPRE LUMEA LUI DOSTOIEVSKI

Romanele lui Dostoevski par să exercite o adevărată fascinație asupra oamenilor de teatru, mai ales de vreo patruzeci de ani încoace (luînd ca punct de plecare, convențional, dramatizarea *Demonilor* de către Camus); și asupra oamenilor de cinema, tot din această vreme. Fenomenul nu e, probabil, străin de afirmarea și consolidarea, în epocă, a feluritelor școli de psihanaliză postfreudiană: ca artă eminentamente dialectică, teatrul nu putea rămîne indiferent la revelarea unității și luptei contrariilor - binele și răul - ce definesc natura (aproape) tuturor personajelor dostoevskiene, folosite adesea, ca și cele shakespeareene, drept "material didactic" în studiul de caz. Iar faptul că interesul s-a menținut treaz pînă în zilele noastre demonstrează, cred, nu numai eterna actualitate (izvorită din geniu) a scrierilor autorului rus, ci și eterna foame a teatrului de conflicte și caractere autentice, foame pe care dramaturgia absurdului și aceea (greu catalogabilă) a timpului actual nu au reușit s-o astîmpere decît în prea mică măsură. Și este un merit esențial, în dramaturgia britanicului Richard Crane, menținerea complexității fabulei și personajelor din originalul în proză; un merit ce ține aproape de miracol, dat fiind că numărul acestora din urmă e redus la patru. Căci, de fapt, eroi ai acțiunii - ce se desfășoară pe cele cîteva podiumuri de lemn alcătuit, în mijlocul spațiului circular presărat cu pămînt zgrunțuros, o cruce rusă-ortodoxă - sînt numai cei patru frați Karamazov; celelalte personaje (starețul Zosima, Katerina Ivanovna, Grușenka, pînă și bătrînul Karamazov) nu sînt decît amintiri sau poate închipuirii, fantome cu nimic mai reale decît Marele Inchizitor imaginat de Ivan, proiecții ale unor minți și suflete frămîntate, chinuite de dragoste și ură, zbătîndu-se între cer și iad. În acest sens, titlul versiunii românești - *Frații întru Karamazov* - se vedește fericit ales: treptat, ne dăm seama că frații sînt uniți printr-un același destin, în care binele și răul își dispută cu egală putere entitatea numită Karamazov; în ultimă analiză, entitatea numită om. Mai mult decît o simplă dramatizare, textul lui Richard Crane este un eseu despre lumea lui Dostoevski, un eseu compus cu pasiune și acuratețe, izbutînd să transmită neașteptat de mult

© Valentin Mihali, Angel Rababoc, Tudor Gheorghe și Ilie Gheorghe

din substanța romanului. Desigur, problema care se pune este dacă un spectator nefamiliarizat cu Dostoievski înțelege exact despre ce e vorba; sub aspectul povestirii propriu-zise, probabil că nu (și aici vina par să o poarte episoadele în care apar cele două femei, precum și acelea de după arestarea lui Dmitri), dar, cu siguranță, oricine sesizează dimensiunea etică a conflictului - și asta e mai important.

Mizanscena Fayniei Williams se distinge prin aceeași pasiune și acuratețe a discursului. Mijloacele de expresie sînt foarte simple: metafora

spectacolului e conținută, întregă, în scenografia a cărei concepție aparține tot regizoarei, în rest totul cade în sarcina actorilor. Lucru deloc ușor, întrucît cei patru interpreți vor juca mai multe roluri fiecare, printr-unul din ele (Karamazov-tatăl) trecînd, pe parcurs, toți. Dincolo de momentele mai bune ori mai puțin bune ale unuia sau ale altuia (căci au fost momente de tensiune dramatică extremă și momente de "umplutură", nerezolvate nici regizoral), trebuie observată calitatea aparte a relațiilor emoționale, cu partenerii și publicul, pe care au izbutit s-o obțină. Ilie Gheorghe, Tudor Gheorghe, Valentin

Mihali și Angel Rababoc au arătat (în măsură variabilă, dar într-un spectacol de asemenea factură asta contează mai puțin) o reconfortantă disponibilitate spre un tip de teatru rar practicat la noi; în orice caz, pînă acum. Contribuția Fayniei Williams la punerea în evidență a acestei disponibilități a fost - se simte - decisivă. Este, într-un fel, performanța supremă a spectacolului.

ALICE GEORGEȘCU